
THE CHARACTERISTICS OF SOCIAL ACTIVITIES AND POLICIES

Venelin TerzievRussian Academy of Natural History, Moscow, Russia
Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria
University of Rousse, Rousse, Bulgaria, terziev@skmat.com**Simeon Simeonov**Kaneff University Hospital - Rousse, Bulgaria, sansiod@abv.bg

Abstract: Social policy should be seen as an activity that guarantees the security of those affected by the risks of labour, family and life. In a broader sense, social policy regulates a very broad range of social relationships that relate to employment, income, education, and others. Social security can therefore be seen as the main objective of social policy. In modern concepts, social security is perceived as a system of public rules, institutions and social payments that enable the dignified existence of every person, who in an unusual state of vitality. Social security can therefore be seen as a set of measures to protect people in an unusual situation. Forms of social security: social security coverage; social assistance; social provision.

Apart from their nature, purpose and funding, social security and social assistance differ according to the principles of organization and management. Social assistance is a decentralized system, and social security can be centralized or decentralized depending on the principles adopted. Through these forms of social security, people receive material security for their existence on the basis of common and unified rules. In any case, however, not always will the indigent be covered by these forms of social security, regardless of their social protection needs. It is possible that even socially protected persons may be in need because of the low income received by this system. In such cases the intervention of social assistance is needed as a means of "plugging the holes". For the sake of clarity, social security can be defined as the first defense net, and social assistance as the second defense net, i.e. social assistance must take on the part of the population which, for one or other reason, does not fall from or land either from the upper levels of the social protection system or when the level of this protection has been insufficient or it provides social protection from the last instance.

Keywords: social assistance, social protection, social policy.

ХАРАКТЕРИСТИКИ НА СОЦИАЛНИТЕ ДЕЙНОСТИ И ПОЛИТИКИ**Венелин Терзиев**Руска академия по естествознание, Москва, Русия
Национален военен университет „Васил Левски”, Велико Търново, България
Русенски университет „Ангел Кънчев”, Русе, България, terziev@skmat.com**Симеон Симеонов**Университетска болница „Канев” –Русе, България, sansiod@abv.bg

Резюме: Социалната политика трябва да се разглежда като дейност, която гарантира сигурността на лицата, засегнатите от рисковете на труда, семейството и живота. В по-широк аспект социалната политика регулира твърде широк кръг от социални отношения, които се отнасят до заетостта, доходите, образованието и други. Следователно социалната сигурност може да се приеме като основна цел на социалната политика. В съвременните концепции социалната сигурност се възприема като система от обществени правила, институции и социални плащания, които дават възможност за достойно съществуване на всеки човек, който се намира в необичайно жизнено положение. Следователно социалната сигурност може да се разглежда като комплекс от мерки за предпазване на хората, изпаднали в необичайна ситуация. Форми на социална сигурност: социално осигуряване; социално подпомагане; социално обезпечаване.

Освен по своята същност, предназначение и финансиране социалното осигуряване и социалното подпомагане социалната политика се различават по принципите на организация и управление. Социалното подпомагане е децентрализирана система, а социалното осигуряване може да бъде централизирано или децентрализирано в зависимост от възприетите принципи. Чрез тези форми на социална сигурност, хората получават материална сигурност за своето съществуване на базата на общи и уеднаквени правила. При всички случаи обаче не винаги нуждаещите се ще бъдат обхванати от тези форми на социална сигурност,

независимо от потребностите им от социална закрила. Възможни са случаи дори защитени от социалното осигуряване лица да изпаднат в състояние на нужда поради ниските доходи, получавани от тази система. В тези случаи е необходима намесата на социалното подпомагане като средство за „запушване на дупките“. За по ясна илюстрация социалното осигуряване може да се определи като първа защитна мрежа, а социалното подпомагане като втора защитна мрежа. т.е социалното подпомагане трябва да поема онази част от населението, която по едни или други причини не попада или изпада или от горните етажи на системата за социална защита или когато равнището на тази защита се е оказало недостатъчно или то осигурява социална защита от последна инстанция.

Ключови думи: социално подпомагане, социална защита, социална политика.

ВЪВЕДЕНИЕ

Социалната политика трябва да се разглежда като дейност, която гарантира сигурността на лицата, засегнатите от рисковете на труда, семейството и живота. В по-широк аспект социалната политика регулира твърде широк кръг от социални отношения, които се отнасят до заетостта, доходите, образованието и други. Следователно социалната сигурност може да се приеме като основна цел на социалната политика. В съвременните концепции социалната сигурност се възприема като система от обществени правила, институции и социални плащания, които дават възможност за достойно съществуване на всеки човек, който се намира в необичайно жизнено положение. Следователно социалната сигурност може да се разглежда като комплекс от мерки за предпазване на хората, изпаднали в необичайна ситуация. Форми на социална сигурност: социално осигуряване; социално подпомагане; социално обезпечаване.

Освен по своята същност, предназначение и финансиране социалното осигуряване и социалното подпомагане социалната политика се различават по принципите на организация и управление. Социалното подпомагане е децентрализирана система, а социалното осигуряване може да бъде централизирано или децентрализирано в зависимост от възприетите принципи. Чрез тези форми на социална сигурност, хората получават материална сигурност за своето съществуване на базата на общи и уеднаквени правила. При всички случаи обаче не винаги нуждаещите се ще бъдат обхванати от тези форми на социална сигурност, независимо от потребностите им от социална закрила. Възможни са случаи дори защитени от социалното осигуряване лица да изпаднат в състояние на нужда поради ниските доходи, получавани от тази система. В тези случаи е необходима намесата на социалното подпомагане като средство за „запушване на дупките“. За по ясна илюстрация социалното осигуряване може да се определи като първа защитна мрежа, а социалното подпомагане като втора защитна мрежа. т.е социалното подпомагане трябва да поема онази част от населението, която по едни или други причини не попада или изпада или от горните етажи на системата за социална защита или когато равнището на тази защита се е оказало недостатъчно или то осигурява социална защита от последна инстанция.

ХАРАКТЕРИСТИКИ НА СОЦИАЛНИТЕ ДЕЙНОСТИ И ПОЛИТИКИ

В началото на XXI^{ви} век социалните дейности и политики в развитите европейски страни имат някои общи характеристики.

Социална помощ

През 80^{-те} и 90^{-те} години на XX^{-ти} век са проведени мероприятия за опростяване и по-добра насоченост на действащите системи за социално подпомагане. Опростяването се изразява във въвеждане на базисни нива на помощите и добавки към тях за определени категории от населението - самотни родители, деца и лица с увреждания. Селективността цели насочване на помощите към най-нуждаещите се. По този начин помощ получават само индивиди, които попадат в дадена целева категория и са бедни. Реформите в системите за социална помощ целят ограничаване на социалните трансфери, както по отношение на броя на бенефициентите, така и по отношение на размера на плащанията. Прилагат се различни технологични варианти. Те засягат следните области:

✓ Условия за достъп. Необходимото условие, осигуряващо достъп до социална помощ е дохода. Използват се множество методики за изчисляването му. Възприетата методика непосредствено очертава клиентелата. В условията на финансова рестрикция обикновено се прибягва до занижаване на критичния доход и свиване на клиентелата. Поставят се и редица допълнителни условия като трудов статус, семейно положение, възраст и др., които ограничават достъпа до програмата.

✓ Вид на помощта. Помощите могат да се предоставят в пари или в натура. При паричните трансфери бедният има свободата сам да определя потреблението си. При натуралните помощи (парични помощи с определена цел) потреблението на нуждаещия се определя от програмата (целева помощ за наем

на жилище, целева помощ за плащане на данък върху недвижими имоти и др.) Целевите помощи са значително по-рестриктивни към жизнения стандартна бедния.

✓ Изисквания към поведението на подпомаганото лице. Помощите могат да бъдат безусловни, но все по-често се прибегва до изисквания за препоръчително поведение към клиента. Пример в това отношение е прилаганата във Великобритания програма „От социална помощи към осигуряване на заетост“. Тя стартира в началото на 1998 година и предлага субсидирана заетост. Насочена е към групи от населението, които имат сериозни проблеми с намирането на работа. Това са младите хора на възраст от 18 до 25 години, самотните родители, продължително безработните и инвалидите. Схемата не е доброволна и при отказ от участие в нея, лицата губят правото си на социална помощ. По подобен начин е организирана и прилаганата в Холандия още от 1991 година програма за ресоциализация. Тя обвързва получаването на социална помощ с участие в различни корекционно-поведенчески програми. Предявяването на изисквания към поведението на клиента цели да го дисциплинира и да активизира икономическата му активност.

✓ Управление на програмата за социална помощ. Технологиите на програмата може да се определят от централната власт или от местните власти. Обикновено има възприети национални стандарти, гарантирани от държавата. Липсата на такива и децентрализацията в управлението водят до силна диференциация на придобивките и до увеличаване на регионалното неравенство сред бедните.

Социални услуги

Персоналните социални услуги са предназначени да задоволяват потребностите от социална грижа на определени групи от обществото - деца в нужда, възрастни хора, хора с психични проблеми, лица с умствена изостаналост и инвалиди. Услугите се предлагат от местните власти, благотворителни и частни организации. Държавната намеса в тази област се осъществява от местните агенции за социални услуги. Социалната грижа се реализира под формата на: домашна грижа (клиентът е посещаван в дома си); дневна грижа (клиентът посещава заведение за определена част от деня или за целия ден); пансионатен тип грижа (клиентът напуска дома си, живее в заведение и получава грижа там). За Великобритания около 80% от общия обем грижа, получавана от лицата със специални нужди е от първия тип, около 15% е от втория и едва 3.5% от третия. Подобно е положението и при други развити европейски страни.

Държавните социални служби играят стратегическа роля в предлагането на социални услуги. Те се явяват както директни доставчици, така и координатори, а в някои страни и купувачи на социални услуги. Наблюдава се тясно сътрудничество между тях и здравните служби, свързано е изграждането на интегрирана система за дългосрочна грижа. Това рефлектира върху модела на обслужване на лицата със специални нужди. Те са подпомагани, за да оцелеят в обичайната си среда и едва при изчерпване на всички възможности за това са настанявани в институция. Така например основните потребители на пансионатен тип грижа са възрастните хора над 85 години. Средният им престой в институция е около 2,5 години. Редуцирането на гериатричните легла в болниците налага нарастване на леглата в сестрински домове и в ломове или общежития за стари хора, като само в Шотландия от 5 000 през 1987 г. те достигат 20 000 през 1997 г. (English, 1998). При клиенти с физически увреждания, психически проблеми и умствена изостаналост усилията са насочени към интегрирането им в общността. Те получават предимно домашна и дневна грижа. Така например по данни от 2002 г. за Шотландия около 60 000 души от тези категории са обхванати от домашна грижа, като най-голям е броя на лицата с физически увреждания. Те съставляват 90% от обслужваните. Дневна грижа получават около 12 000 души от посочените категории, като най-голям е броя на лицата с умствена изостаналост. Те са 70% от потребителите на този тип грижа (2006).

Допускат се различни възможности за участие на частни предприемачи и неправителствени организации с идеална цел в сферата на социалните услуги. Приватизацията и децентрализацията цели както спестяване на пари на данъкоплатеца, така и освобождаване на държавата от някои аспекти на социалните услуги. Въвеждат се такси за социалните услуги. Често таксите се субсидират от държавата.

Новите условия налагат доставчиците на услуги да бъдат по-ефективни и да подобряват услугите, ако желаят да оцелеят на пазара. Подобряването на услугите има три аспекта, които характеризират промяната в предлагането на персоналните социални услуги:

✓ въвеждане на комплексно оценяване на здравните и социални потребности, детерминирано от това какво е нужно, а не от това какво е достъпно.

✓ управление на грижите - главните приоритети на мениджмънта в социалната сфера са ефективност, икономия, ефикасност. Свързани са с увеличаване на заетостта на персонала и в същото време с редуциране на бюджетите на местните социални служби. Управленските решения се търсят в рамките на все по-разнообразни социални услуги, с по-добро качество, при по-строги критерии за достъп до обществено финансираните услуги, прецизно оценяване на индивидуалните потребности и съобразяване е ресурсите.

✓ включване на потребителя - привличане на потребителя на социални услуги и на неговите близки при оценяване на потребностите, отчитане на желанията им и винаги когато е възможно включване във вземането на решения, свързани с грижите за тях. Предоставяне на потребителя възможност за избор както по отношение на наличните услуги, така в рамките на самата услуга.

Възможностите за смесена икономика в сферата на социалните услуги налагат въвеждането на стандарти за социални грижи. Те са разработени от позициите на потребителите на персонални социални услуги и съдържат описание на това, което всяко лице трябва да очаква от доставчика на съответната услуга. Фокусирани са върху качеството на живот, което потребителя на услугата действително получава. Стандартите са подчинени на принципите на уважение, зачитане на личното достойнство, уединение, избор, безопасност, равенство и разнообразие.

Социална работа

В последните години отговорността на социалната работа и на социалните работници в Европейските страни нараства. Колкото по-индустриално развита е една страна, толкова повече социални работници се използват в системите за социално подпомагане.

Държавите възприели либерален режим на социална регулация (Великобритания) въвеждат дерегулация и приватизация в социалната сфера. Заетостта в тази област нараства за сметка на ниско платени работни места и почасова заетост. Голяма част от местата са субсидирани. Германия, както и останалите страни с консервативен режим на социалнополитическа регулация продължават да разчитат на щедри помощи, свързани със заетостта и доходите. Социалните услуги не са се разраснали, има далеч по-малко разкрити работни места. Благотворителните асоциации са основните доставчици на социални услуги. Те осигуряват така нар. „безплатна социална работа“. Под това понятие се разбира всеки вид социална подкрепа, предлагана свободно и с идеална цел, по начин определен от организацията. Асоциациите имат свободата да постигат собствени цели, за разлика от държавните агенции свързани с общественото осигуряване. Около 75% от всички социални услуги в Германия се извършват от благотворителните асоциации (Ad. Adams&Co, 2006a). Страните, придържащи се към социалнодемократичен модел на социална регулация продължават да поддържат идеята за равенство и солидарност, въпреки че ограничават средствата отпуснати за социално подпомагане. Преобладава общественото предлагане на социални услуги. Заетите в тази сфера се радват на добро заплащане.

Въпреки различията в статуса на социалния работник в развитите европейски страни, той е висококвалифициран и ангажиран с дейности, подпомагащи клиента в ежедневието и осигуряващи включването му в обществото. Социалният работник е все по-малко ангажиран с пряко обгрижване на клиента и все повече с управление на процеса на предоставяне на грижата или помощта.

Развитието на социалната работа в Европейските страни е свързано със следните ограничения:

✓ нарастващото обществено недоверие към социалната работа. То налага процеса на социална работа да става все по-прозрачен както за клиента, така и за финансиращата агенция. Това ще рече идентифициране на всички компоненти на извършваните услуги и плащания; ясно дефиниране на целите, задачите и обектите на интервенция; супервизия на процеса на социална работа.

✓ разумно използване на обществените средства. Това ограничение е свързано с повишаване на ефективността на социалната работа. Постига се чрез: оценка на потребностите на клиента, с цел да се установи оправдана ли е намесата на социалния работник във всеки индивидуален случай; поемане на отговорност от клиента да сътрудничи в процеса; разработване на план за помощ, който е резултат на съгласуваните усилия на социалния работник и клиента. Планът е под формата на договор за формално гарантиране на задължението на клиента да участва в процеса, като се търси максимизиране на възможностите и способността му за социална промяна и лична отговорност.

✓ постигане на позитивни резултати в реални срокове. Социалната работа се ориентира към реални, достижими за клиента цели в рамките на разумни периоди от времето като се отчитат способностите му и влиянието на средата. Значението ѝ се определя не само по изхода, но и по качеството на намеса. Това изисква установяване на стандарти за качество и възприемане на мерки по управление качеството на процеса на социална работа.

✓ намаляване на разходите чрез делегиране на определени дейности на помощник-специалисти или доброволци.

Сравнителният анализ на социалните дейности в страните от ЕС показва, че развитието на социалните дейности е повлияно от нарастващата несигурност на пазара на труда; високото ниво на безработица; поляризацията на доходите; прогресивното застаряване на населението; увеличаването на дисфункционалните семейства в резултат на безработицата и разводите; намаляването на хората, които в

домашни условия полагат грижи за близък със специални нужди, като все повече жени излизат от тази категория и се включват в пазара на труда; реструктурирането на здравните системи и ограничаването на разходите за здравни услуги. Нараства фрагментацията на общностите като всяка общност се стреми да задоволи специфичните си потребности като изисква все повече правомощия, трансфери и услуги. Гражданските сдружения и организации играят активна роля в този процес. „Новите” потребителите ясно формулират своите искания за повече права, достъп до информация и по-високо качество на услугите.

Търсенето на социални дейности нараства като се наблюдава разрастване на персоналните социални услуги и по-високи очаквания към качеството им. Налага се интегриран подход на работа на социалните служби със здравните и образователни институции, полицията. Усилията са насочени към своевременна доставка на по-добри и съобразени с потребностите на потребителите социални услуги, както и към по-голяма ефективност и ефикасност на съвместната работа на ангажираните в доставката институции на местно ниво, интегриране на потребителя в системата за оценяване на социалните услуги.

Съществуващите различия в търсенето на социални дейности на регионално ниво налагат централизиран подход в управлението на големите програми за поддържане на доходите и децентрализиран подход в предлагането на социални услуги, основан на насоченост към определени групи; локализация на обслужването; по-голяма отговорност от страна на местните общности и власти; по-строга оценка на квалификационните условия и по-голям контрол върху ефективността.

Страните от ЕС се стремят към ефективност на социалните дейности като прилагат три групи стратегии:

✓ Намаляване на разходите - ограничаване на социалните трансфери чрез по добра насоченост, целеви групи и въвеждане на програми „от социална помощ към заетост”; пренасочване на хората към услуги предлагани в общността и към семейството; пренасочване на услуги от здравния сектор към социалния.

✓ Промяна в управлението - възприемане на национални стандарти, гарантирани от държавата; разделяне на продавачи и купувачи; въвеждане на договорното начало при предоставянето на услуги; приватизация на публичния сектор и изграждане на системи за продължаващо професионално обучение с цел актуализиране и разширяване на квалификацията на социалния работник.

✓ Промяна във финансирането - въвеждане на такси за социални услуги; увеличаване на таксите за потребителите; финансиране чрез трансфери от страна на публичния сектор - социално осигуряване и други обществени фондове, субсидии от Европейския съюз; пренасочване на услуги към неправителствения сектор.

Социална сигурност

Социалната политика трябва да се разглежда като дейност, която гарантира сигурността на лицата, засегнатите от рисковете на труда, семейството и живота. В по-широк аспект социалната политика регулира твърде широк кръг от социални отношения, които се отнасят до заетостта, доходите, образованието и други. Следователно социалната сигурност може да се приеме като основна цел на социалната политика. В съвременните концепции социалната сигурност се възприема като система от обществени правила, институции и социални плащания, които дават възможност за достойно съществуване на всеки човек, който се намира в необичайно жизнено положение. Следователно социалната сигурност може да се разглежда като комплекс от мерки за предпазване на хората, изпаднали в необичайна ситуация.

Форми на социална сигурност: социално осигуряване; социално подпомагане; социално обезпечаване.

Освен по своята същност, предназначение и финансиране социалното осигуряване и социалното подпомагане социалната политика се различават по принципите на организация и управление. Социалното подпомагане е децентрализирана система, а социалното осигуряване може да бъде централизирано или децентрализирано в зависимост от възприетите принципи. Чрез тези форми на социална сигурност, хората получават материална сигурност за своето съществуване на базата на общи и уеднаквени правила. При всички случаи обаче не винаги нуждаещите се ще бъдат обхванати от тези форми на социална сигурност, независимо от потребностите им от социална закрила. Възможни са случаи дори защитени от социалното осигуряване лица да изпаднат в състояние на нужда поради ниските доходи, получавани от тази система. В тези случаи е необходима намесата на социалното подпомагане като средство за „запушване на дупките”. За по ясна илюстрация социалното осигуряване може да се определи като първа защитна мрежа, а социалното подпомагане като втора защитна мрежа. т.е социалното подпомагане трябва да поема онази част от населението, която по едни или други причини не попада или изпада или от горните етажи на системата за социална защита или когато равнището на тази защита се е оказало недостатъчно или то осигурява социална защита от последна инстанция.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Развитието на социалната политика в различните страни е тясно свързано с природните, икономическите, културните, етническите и политическите условия на живот. Формите и обхватът на социалната политика се обуславят от конкретните обстоятелства на отделните исторически епохи. Изучаването на социалната политика през различните периоди на човешкото общество създава възможности за установяване на обективните закономерности и условия на развитие и на промени в социалните отношения с използване на съвременни методи и прийоми. Чрез социалната политика се утвърждават принципите на хуманност, както и защитата и подпомагането на онази част от населението, която живее в неравностойно социално положение, в съответствие с общоприетите критерии и стандарти за живот на хората. Насоките на развитие на социалната политика определят темпа и характера на възпроизводството на обществото на едно по-високо ниво. В основата на социалната политика са заложи такива елементи като социална справедливост, социална сигурност, свобода на човешката личност и др. Социалната политика в социален и политически аспект може да се приеме като единство на университетска дисциплина, научно направление, както и теория и практика на социалната работа (Terziev, Georgiev, 2018-a).

ЛИТЕРАТУРА

English, J. (1998). Social Services in Scotland, 1998.

Social Work Services, Annual report – 2006, SWSI.

Ad. Adams&Co, (2006a). Fundamental of social Work in Selected European Countries, 2006.

Terziev, V., Georgiev, M. (2018). A strategic framework for the development of social entrepreneurship in Bulgaria.

// Knowledge – International Journal, August 2018, Institute of Knowledge Management, Skopje, Macedonia, 25, 2018, N1, pp. 23-34, ISSN 1857-923X (for e-version), ISSN 2545 – 4439 (for printed version).

Terziev, V., Georgiev, M. (2018a). Support for the development of social entrepreneurship in Bulgaria. // Knowledge – International Journal, September 2018, Institute of Knowledge Management, Skopje, Macedonia, 26, 2018, N1, pp.57-74, ISSN 1857-923X (for e-version), ISSN 2545 – 4439 (for printed version).